

Boekbespreking

E. de Weert is werkzaam bij het
Center for Higher Education Poli-
cy Studies, Universiteit
Twente

Boekbespreking van: Sytske Atsma en Henk Vijver (red.) (1999) Met het oog op kwaliteit. CHN kennisreeks deel 1, Leeuwarden: Christelijke Hogeschool Noord-Nederland.

Het is alweer enige tijd geleden dat in de hoger onderwijsprovincie het begrippenpaar 'kwaliteit en studeerbaarheid' de boventoon voerde. Maar toen kon dan ook een beroep worden gedaan op gelden uit het studeerbaarheidsfonds, ook al zag menig bestuurder van universiteit of hogeschool dit fonds als een politieke oplossing om de bittere pil van de bezuinigingen in de jaren negentig te verzachten. Het voordeel van specifieke projectfinanciering is dat concreet moet worden nagedacht over wat te doen en hoe mensen te mobiliseren om concreet aan de slag te gaan. In totaal zijn in drie jaar tijd ongeveer 3000 projectvoorstellen aangemeld waarvan 83 procent positief werd beoordeeld.

Dit boek vormt de neerslag van projecten die door de Christelijke Hogeschool Noord-Nederland (CHN) zijn opgezet. In diverse bijdragen, alle geschreven door medewerkers van de CHN, wordt verslag gedaan van verschillende onderzoeken en van de wijze waarop verworven inzichten vertaald zijn naar de dagelijkse praktijk in de hogeschool. Weliswaar hebben alle bijdragen kwaliteit en studeerbaarheid als gemeenschappelijke noemer, maar deze begrippen worden niet in enge zin gebruikt, maar geïnterpreteerd vanuit een hogeschoolbreed kader. Het model zoals ontwikkeld door de European Foundation for Quality Management (EFQM) leent zich als een bruikbaar instrument om de organisatie in zijn geheel en in onderlinge samenhang te beschouwen, maar dit model wordt pas aan het eind van het boek uiteengezet. De insteek is meer dat wordt gedacht vanuit een algemene visie op onderwijs en vanuit een onderwijsconcept dat fungeert als richtinggevend kader voor diverse beleidsterreinen.

Het eerste hoofdstuk zet de toon waarbij het in essentie gaat om een veranderingsproces van een traditioneel ingerichte onderwijsinstelling naar een eigentijdse inspirerende leeromgeving. Leertheoretische principes spelen daarbij een belangrijke rol. Daarbij gaat het om de visie op leren, het denken in ontwikkelingslijnen en het creëren van een uitdagende leeromgeving. De daaropvolgende hoofdstukken zijn gegroepeerd in drie hoofdthema's: flexibilisering in het hoger beroepsonderwijs, begeleiding van studenten en docenten, en kwaliteitszorg.

Flexibilisering wordt breed omschreven als 'het differentiëren tussen studenten en een passende diversiteit van onderwijs aanbieden'. Daaronder valt een variatie aan mogelijkheden zoals het vergroten van keuzes in de leerroutes die studenten kunnen volgen. De keuzes kunnen de tijd, plaats, inhoud, vorm en niveau van de studie betreffen. De

projectactiviteiten hebben betrekking op de programmering van het onderwijs (versnelde leerroutes, accreditering), nieuwe onderwijsvormen (duaal leren en teleleren), beoordelings- en toetsvormen (portfolio, voortgangstoets) en randvoorwaarden (automatisering en curriculumdatabases). Uit het verslag van een onderzoek naar de vormgeving van flexibel onderwijs komt naar voren dat niet alleen rekening moet worden gehouden met de vooropleiding van studenten maar ook met studiekeuzemotieven, leervermogen, studievertraging en sociale omstandigheden van de studenten. De daaropvolgende hoofdstukken gaan dieper in op duaal onderwijs in het HBO, de grenzen van het teleleren en de eisen gesteld aan een digitale leeromgeving, het beoordelen van voorkennis en ervaring ('erkennen van elders verworven competenties'), en loopbaanvaardigheden als een nieuwe eindterm. De laatstgenoemde term verwijst naar het belang van het zelforganiserende vermogen van de student om zelfstandig steeds opnieuw passende studie- en loopbaankeuzes te maken. Studiebegeleiding gericht op studie en loopbaan en geïntegreerd in het curriculum vormt daarbij een belangrijk gegeven.

Andere hoofdstukken richten zich op de samenhang tussen het onderwijs – en opleidingsbeleid waarbij gebruik wordt gemaakt van theoretische noties over de 'lerende organisatie', en op competentieprofielen en deskundigheidsbevordering van de docent. De laatste hoofdstukken gaan specifiek in op aspecten van kwaliteitszorg, zoals het methodisch doorlichten en verbeteren van onderwijsprocessen, kwaliteitsverbetering met gebruik van het EFQM-instrument en effectevaluatie van studeerbaarheidsprojecten in de CHN.

De bijdragen in de bundel hebben alle een hoge actualiteitswaarde. Ze zijn het beste te omschrijven als een zoekproces naar een nieuwe manier van leren en doceren en een nieuwe leeromgeving waarin studenten en docenten met moderne faciliteiten aan de slag kunnen. Het leerproces van de zich ontwikkelende student staat daarbij voorop. De actualiteit zit hierin dat hoger onderwijsinstellingen er niet aan ontkomen in te spelen op de uiteenlopende verwachtingen en kwaliteiten waarmee studenten het hoger onderwijs binnenkomen. Het voortraject verandert en de effecten van de Tweede Fase van het voortgezet onderwijs die meer zelfstandigheid van leerlingen vereist laten zich gelden. Regelmatig zijn van de kant van studenten geluiden te horen dat het hoger onderwijs hier nog onvoldoende op is voorbereid en nog teveel vanuit een traditioneel opleidingskader werkt. Dit boek biedt voldoende stof tot verdere gedachtevorming. Wel is de aanpak vooral theoretisch van aard, wat op zich heel nuttig is om zaken scherp te krijgen en de voor- en nadelen van bepaalde veranderingen op een rij te krijgen. Het nadeel van de bundel is dat de uitwerking naar concrete leerstrategieën minder aan de orde komt. Onderwijsvernieuwing wordt terecht niet als doel gesteld maar krijgt zijn functie pas nadat de didactische opzet, de structuur en de inhoud zijn ingebracht. Maar hoe dit concreet in het leerproces gestalte krijgt blijft wat onderbelicht. Mogelijk heeft dit te maken met de wijze waarop de CHN het nieuwe onderwijsconcept denkt in te voeren. De auteurs hanteren een benaderingswijze die er vanuit gaat dat mensen veranderen of in beweging zijn te krijgen door ze te motiveren om te leren. Volgens dit zogenoemde 'groendrukdenken' gaat het erom mensen in leersituaties te brengen en hun lerend vermogen te vergroten. Het spannende van zo'n onderneming is dat de uit-

komst van de verandering moeilijk is te voorspellen. Een van de auteurs vergelijkt de huidige situatie met die van de varkenshouder die de overstap wil maken van de meer intensieve varkenshouderij naar de scharrelsituatie. Maar dit neemt niet weg dat bij dit scharrelen enige programmatische sturing wel nodig zal blijven. Er zijn ankers nodig om vernieuwingen in goede banen te leiden en om de effectiviteit van de leerprocessen te evalueren. Dit stelt wel heel andere eisen aan leidinggevendenden binnen de organisatie die zich minder moeten bedienen van het stereotype denken in blauwdrukken, maar wel in staat moeten zijn om de juiste ondersteuning en sturing te bieden.

'Met het oog op kwaliteit' bevat interessante analyses over onderwijsvernieuwing, geschreven door mensen die enthousiast met hun vak bezig zijn. Het boek is geschikt voor zowel mensen in de onderwijspraktijk als ook voor beleidsfunctionarissen binnen en buiten onderwijsinstellingen. De verdienste van het boek is dat het mogelijk is gebleken een groep van zestien medewerkers vanuit diverse beleidsterreinen binnen de hogeschool te mobiliseren en te laten reflecteren over een vernieuwend onderwijsconcept. Goed voorbeeld doet goed volgen.